Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media 2018, nr 2 (29), s. 153–158
ISSN 2451-2575 (wersja elektroniczna)
http://www.nowabiblioteka.us.edu.pl/
GICID 71.0000.1500.0677
BY-NC-ND

Izabela Kochańczyk
Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach
e-mail: kochanczyk_i@biblioteka.gliwice.pl

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Ekslibris: znak własnościowy – dzieło sztuki. Tradycja, współczesność, perspektywy" (Kraków, 15 listopada 2017 r.)

Przypadająca w 2017 r. pięćsetna rocznica wybicia drugiego znanego polskiego ekslibrisu w oficynie drukarskiej Jana Hallera w Krakowie stała się inspiracją do organizacji wielu jubileuszowych wydarzeń w całym kraju. Jednym z nich była konferencja pt. „Ekslibris: znak własnościowy – dzieło sztuki. Tradycja, współczesność, perspektywy", która odbyła się 15 listopada 2017 r. w Krakowie. Pomysłodawcy konferencji dostrzegli różnorodność obszarów badawczych – od historii znaku książkowego, poprzez jego znaczenie w bibliologii i sztuce artystycznej regionalnej, polskiej i zagranicznej, aż po próby określenia przyszłości i miejsca ekslibrisu w kulturze, nie tylko tej dotyczącej książki. Organizatorami jednodniowej sesji były: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Nauk o Informacji oraz Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Patronat honorowy sprawowali: Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Pedagogicznego Kazimierz Karolczak i Marszałek Województwa Małopolskiego Jacek Krupa. Ponadto patronatu udzieliły: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Biblioteka Narodowa w Warszawie, Instytut Książki oraz Małopolski Instytut Kultury. Patronat medialny sprawowały: Radio Kraków, Telewizja Polska Oddział Kraków oraz czasopismo „Konspekt".

Obrady podzielono na trzy grupy. W pierwszej sekcji, pod hasłem *Ekslibris na świecie*, prowadzonej przez Pawła Sysę, prelegenci przed-

stawili aktualne zjawiska zachodzące w sztuce i historii ekslibrisu w ich krajach. Konferencję zainaugurowało wystąpienie pt. *Historia sztuki ekslibrisu w Turcji* Nurgul Arikan, tureckiej artystki oraz członkini American Society of Bookplate Collectors & Designers (Amerykańskiego Stowarzyszenia Kolekcjonerów i Twórców Ekslibrisu), Istanbul Ex-Libris Society (Towarzystwa Ekslibrisu w Stambule) oraz Deutsche Exlibris-Gesellschaft (Niemieckiego Stowarzyszenia Ekslibrisu). Prelegentka zarysowała stuletnią historię ekslibrisu tureckiego, działalność towarzystw, kolekcjonerów oraz tendencje rozwoju tej małej formy grafiki i zainteresowania nią artystów. Następnie Larisa Kupchyns'ka (L'vivska Nacional'na Naukova Biblioteka Ukraïni imeni Vasyla Stefanika – Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka) wygłosiła referat pt. *Motywy ekslibrisu ukraińskiego XX wieku*. Podkreśliła w nim znaczenie przemian historycznych i ich wpływ na artystów. Przez to elementy ukraińskich znaków proweniencyjnych silnie nawiązują do historii, kultury i ideologii narodu.

Marziya Zhaksygarina z K. Zhubanov Atyndaġy Aktobe Memlekettik Universiteti (Regionalnego Państwowego Uniwersytetu im. K. Zhubanova w Aktobe) w prezentacji pt. *O ekslibrisach poświęconych moim polskim przyjaciołom* przedstawiła krótką historię kazachskich ekslibrisów, realizacje znaków własnościowych dedykowanych znanym Polakom wraz z informacjami o ich właścicielach. Natomiast Kornelia Tóth Vas z Országos Széchényi Könyvtár (Narodowej Biblioteki Szechenyiego) na Węgrzech wygłosiła referat *Ekslibrisy związane z Węgrami w Bibliotece im. Margarity Iwanownej Rudomino i ich kontekst międzynarodowy*, w którym zaprezentowała wyniki badań przeprowadzonych w zasobach moskiewskiej biblioteki, co stanowi przyczynek dla rozwoju węgierskiej ekslibrisologii.

Wystąpienie pt. *100 lat fińskiej literatury o ekslibrisie* Olliego Ylönena, sekretarza generalnego FISAE (Fédération Internationale des Sociétés d'Amateurs d'Ex-Libris – Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Kolekcjonerów Ekslibrisów) i wykładowcy na University of Tempere (Uniwersytecie w Tempere), zakończyło tę część konferencji.

Zaplanowany w programie tej sekcji referat Any Cristiny Martins z Institute of Contemporary History of New University of Lisbon, Portuguese Academy of Bookplates (Instytutu Historii Nowożytnej Uniwersytetu w Lizbonie i Portugalskiej Akademii Ekslibrisów) pt. *Ekslibris między słowem a obrazem: uchwytność nieuchwytnego. Propozycja teorii* został odwołany ze względu na nieobecność prelegentki.

Podczas drugiej sekcji, zatytułowanej *Teoria i odkrycia*, moderowanej przez Stanisława Skórkę, przedstawiono aktualne badania nad

ekslibrisem oraz jego funkcją w świecie książki. Jako pierwszy wystąpił Krzysztof Marek Bąk z Instytutu Sztuki na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prezentacja, zatytułowana *Ekslibris – miraż semantyczny*, stanowiła punkt wyjścia do rozważań nad jego nowoczesnym znaczeniem. Referent zaakcentował również potrzebę sformułowania nowej definicji ekslibrisu, ujmującej przemiany w dziedzinie projektowania i przeznaczenia księgoznaku. Z kolei Mariusz Dański, przedstawiciel Wydziału Sztuki Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, w referacie *Ekslibris w czasach ponowoczesności* wskazał na przeobrażenia technologiczne i mentalne we wszystkich dziedzinach życia, nie tylko sztuki, decydujące o przyszłej funkcji znaku własnościowego i jego ewentualnej cyfrowej formy na nośnikach elektronicznych.

Jacek Ladorucki z Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w referacie pt. *Ekslibrisy i literatura ekslibrisologiczna w dorobku naukowym i kolekcjonerstwie Janusza Dunina (1931–2007)* podsumował działalność znanego kolekcjonera. Interesującym aspektem wywodu było zwrócenie uwagi na praktyki bibliofilskie oraz bogaty księgozbiór J. Dunina dotyczący tych zagadnień.

Arkadiusz Wagner z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu zaprezentował wystąpienie pt. *Rola drukarzy w procesie kształtowania się tradycji europejskiego ekslibrisu XV–XVI wieku*. Prelegent, uwzględniając wielowiekowe tradycje tworzenia księgoznaków, ukazał, w jaki sposób zaangażowanie i ówczesne innowacje drukarzy wspomogły wypracowanie form graficznych i typograficznych ekslibrisu.

Ostatnie dwa referaty poświęcono badaniom dokonanym podczas projektu grantowego „Inwentaryzacja zasobu Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie", przeprowadzonego w 2013 r. Wygłosili je: Michał Muraszko z Instytutu Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (*Zaginiona księga cechu kowalskiego z Łasku ze znakami własnościowymi Grzegorza Zdziewojskiego*) oraz Jakub Łukaszewski z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (*Opera Poggia Bracciolinigo z księgozbioru Krzysztofa Szydłowieckiego odnaleziona w zbiorach dawnej Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie*).

Tę część zakończyła ożywiona dyskusja dotycząca porównania tradycyjnego postrzegania znaczenia oraz estetyki ekslibrisu ze zmianami zachodzącymi w tej dziedzinie, szczególnie z punktu widzenia artystów – twórców i kolekcjonerów.

Trzecią sekcję w programie konferencji, poświęconą twórczości, prowadzoną przez K.M. Bąka, rozpoczęło wystąpienie *Czarnonabia-*

łym – ekslibris Łukasza Cywickiego z Wydziału Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Referent ukazał autorskie poszukiwania łącznika dla grafiki i typografii, by tworzyły estetyczną spójną całość. Podobne rozważania podjął Marcin Cziomer z Pracowni Technik i Technologii w Sztuce Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w referacie pt. *Artysta i ekslibris. Samorealizacja lub romans*. M. Cziomer próbował określić, dlaczego artyści w ogóle zajmują się ekslibrisem bądź uczynili z niego główny punkt swej twórczości. Zastanawiał się nawet nad usytuowaniem księgoznaku jako dzieła z pogranicza sztuki artystycznej i użytkowej.

Myśl tę kontynuował Piotr P. Czyż z Gabinetu Rycin i Rysunków Muzeum Narodowego w Warszawie w wystąpieniu pt. *Ekslibris w Warszawie na początku XX wieku. Konkursy, realizacje, kolekcjonerzy* będącym analizą zmian zachodzących w początkach ubiegłego stulecia w projektowaniu polskich znaków proweniencyjnych w kierunku grafiki artystycznej. Ponadto przedstawił sylwetki artystów, bibliofilów oraz przykłady wydarzeń rozwijających szersze zainteresowanie ekslibrisem.

Temat wykorzystania nowych technologii w projektowaniu tej małej formy graficznej podjęła Małgorzata Lebda z Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jej wystąpienie, pt. *Ekslibris cyfrowy*, stanowiło próbę ukazania wpływu zmian techniki na estetykę księgoznaku, a także zanalizowania ekslibrisu tradycyjnego z punktu widzenia cyfrowych narzędzi.

Kolejne prelegentki: Agnieszka Górska i Anna Kraus z Biblioteki Politechniki Krakowskiej, wygłosiły referat pt. *Wybrane przykłady ekslibrisów na kartach książek w zbiorach Biblioteki Politechniki Krakowskiej*, którego przedmiotem były ekslibrisy polskie i zagraniczne, odnalezione podczas digitalizacji księgozbioru.

W tej części konferencji zaprezentowany został także dorobek pojedynczych artystów w wystąpieniach: Małgorzaty Biłozór-Salwy z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (*Karta wizytowa, znak własnościowy, ekslibris. Różnorodne funkcje rycin heraldycznych Jana Ziarnki*); Doroty Miłkowskiej z Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu (*Ekslibris w twórczości grafika i plakacisty Eugeniusza Geta Stankiewicza*); oraz Agnieszki Fludy-Krokos z Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (*Drobiazgi wydawnicze Antoniego Brosza*).

Czwarta, ostatnia sekcja konferencji, moderowana przez A. Fludę-Krokos, dotyczyła kolekcjonerstwa. Rozpoczęła ją Bogumiła Celer

z Książnicy Pedagogicznej im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu, która w referacie pt. *Kolekcje ekslibrisów w zasobach Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu i ich popularyzacja* omówiła rodzaje kolekcji ekslibrisów będących w posiadaniu tej biblioteki. Następnie wystąpili: Piotr Pokora z Instytutu Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, z referatem pt. *Kolekcja ekslibrisów ks. Leona Formanowicza w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, oraz Marcin Romeyko-Hurko z Gabinetu Rycin i Rysunków Muzeum Narodowego w Warszawie, z referatem pt. *Grafika, sztuka książki i druku jako motyw w ekslibrisie przełomu XIX i XX wieku w Kolekcji Gabinetu Rycin i Rysunków Muzeum Narodowego w Warszawie*. Katarzyna Podniesińska z Muzeum Narodowego w Krakowie swoje wystąpienie, zatytułowane *Ekslibrisy numizmatyków w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie*, poświęciła ekslibrisom miłośników zbiorów monet pochodzącym z tej placówki. Ostatni referat, zatytułowany *Emisja znaczków pocztowych Poczty Polskiej: 500-lecie polskiego ekslibrisu*, wygłosił P. Sysa z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Uczestnicy konferencji nie mogli zapoznać się z prezentacją Ewy Hadrian z Lubelskiego Towarzystwa Miłośników Książki, dotyczącą zbiorów ekslibrisów jego członków z lat 1926–2016, ze względu na nieobecność prelegentki.

Uzupełnieniem wystąpień były publikowane referaty autorów, którzy nie mogli wziąć udziału w konferencji: *Twórczość Iwana Ostafijczuka: grafika małych form, cechy artystyczne ekslibrisów i kartek okolicznościowych* Maryana Besagi (L'vivska Nacional'na Akademija Mistectv – Lwowska Narodowa Akademia Sztuk Pięknych); *Nowy katalog ekslibrisów* Galiny Kovalchuk (Nacional'na Biblioteka Ukraïni imeni Vladimira Vernads'kogo – Ukraińska Biblioteka Narodowa im. Wladimira Wiernadskiego); *Ekslibris komputerowy w Bułgarii* Tsvety Petrovej (Sofijskij Universitet im. sv. Kliment Ohridskij – Uniwersytet Sofijski im. św. Klemensa z Ohrydy); *Rola znaków własności w badaniu rozproszonych zbiorów ze zbiorów Biblioteki Naukowej Odesskiego Narodowego Uniwersytetu im. Ilji Mechnikova* Anny Velikodney reprezentującej tę instytucję; *27 lat działalności Widzewskiej Galerii Ekslibrisu w Łodzi* Mirosława Zbigniewa Wojalskiego z Widzewskiej Galerii Ekslibrisu w Łodzi; *Ukraiński ekslibris lat 1920–1930: symbioza lwowskiego art deco* Romana Yatsiva (L'vivska Nacional'na Akademija Mistectv – Lwowska Narodowa Akademia Sztuk Pięknych); *Kolekcja ekslibrisów w zbiorach Łotewskiej Biblioteki Narodowej* Kristiny Zalumy i Dmitrijsa Zhinovjevsa (Latvijas Nacionālā Bibliotēka – Biblioteka Narodowa Łotwy w Rydze); *O czym opowiedział ekslibris: zbiór książek z Centralnej Biblioteki Naukowej Charkowskiego Uniwersytetu*

Narodowego im. Wasyla Karazina Iriny Zuravlovej i Maryny Bobrovej, przedstawicielek tej biblioteki.

Konferencji towarzyszył pokaz cymeliów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie.

Jeden dzień obrad przedstawicieli różnych środowisk: pracowników naukowych, bibliotekarzy, kolekcjonerów, stworzył warunki do wymiany doświadczeń oraz prezentacji wyników wielodziedzinowych badań prowadzonych w zakresie ekslibrisu. Zainteresowanie naukowe, połączone z bibliofilskimi uwagami miłośników tej małej formy graficznej, otworzyło nowe perspektywy dla przyszłości znaku własnościowego jako dzieła sztuki, także w kontekście tradycyjnych i cyfrowych technik tworzenia ekslibrisu.

Organizatorzy planują kolejne edycje konferencji.

Tekst wpłynął do redakcji 5 marca 2018 r.